

## Resumé

Podnětem k vytvoření této práce byl výzkum železné funerální plastiky zadaný Muzeem Dr. Bohuslava Horáka, který byl prováděn od roku 2004. Prvním cílem výzkum bylo zmapovat množství a stav těchto drobných nemovitých památek umístěných jak v areálech hřbitovů, tak ve volné krajině či přímo v intravilánu měst a vesnic rokycanského regionu.

V rámci výzkumu bylo zdokumentováno 407 železných a litinových plastik funerálního charakteru. Z toho 233 litinových křížů a 10 křížů kovaných, 14 litinových náhrobních desek, 34 litinových mříží, z toho pět řetězů a osm mříží kovaných, čtyři litinové sochy, 71 drobných litinových plastik, z nichž valnou většinu tvoří litinové korpusy. Zbytek tvoří 25 zlomků a osm kovářsky kvalitních či jinak zajímavých plastik. Z celkového počtu se nachází na hřbitovech 315 plastik, 30 na návsích a 44 na rozcestích, šest jich označuje místo nešťastné události a dva kříže jsou misijní. Zbytek se nachází na významných bodech krajiny, zdobí nějakou stavbu, nebo má jiný účel.

Zkoumaný region není vymezen pouze hranicemi okresu Rokycany zaniklého počátkem roku 2003. Důvodem tohoto vymezení je původní velikost okresu, kdy tento zasahoval do dnešního Hořovicka a do části nedávno zaniklého okresu Plzeň-jih. V těchto okrajových částech byla také situována část železářských podniků, jejichž produkce region ovlivnila.

Časové vymezení je dáno především obdobím masového rozšíření litiny, tedy 2. polovinou 19. století a počátkem století 20. Nicméně se naše pozornost nebude vyhybat určité „předehře“ tohoto období, která začíná na Rokycansku již hluboko v 1. polovině 18. století, ani jeho doznívání v 1. polovině 20. století.

Druhým cílem této práce je rozbor uměleckého tvarosloví železných, resp. litinových a kovaných funerálních plastik, stanovení jejich typologie a srovnání s dochovanými vzorníky.

Je třeba zdůraznit, že suma objektů mapovaných na vymezeném území představuje oproti původnímu stavu pouhý fragment.

Jako základní literatura byly použity práce Emanuela Poche „Česká umělecká litina, příloha Hutnických listů, ročník IV. a V., s.d.“ a Romana Praha „Umění náhrobku v českých zemích 1780-1830, Praha, 2004.“.

Důraz v obou pracích je však kladen především na inovaci tvorby, uměleckou a estetickou hodnotu artefaktů. V případě druhé publikace však hraje také roli časové omezení rokem 1830. Prioritou obou autorů však nebylo zachytit masovou sériovou výrobu litinových funerálních plastik v 2. polovině 19. století. Pokud danou problematiku zasadíme do širokého kontextu dobových tendencí, zjistíme, že tato produkce směrem k počátku 20. století vykazuje skutečně znaky stagnace, případně epigonství. Invence je v menšině.

Nyní budou v několika tezích shrnuty výsledky teoretické práce i terénního výzkumu.

Z úvodní statistiky je zřejmé, že velkou většinu tvoří sériové litinové kříže. Z nich byly vygenerovány pravděpodobné nejpoužívanější typy. Tyto typy lze především umělecky zařadit k historizujícím stylům. Výsledek tohoto zkoumání skutečně potvrzuje již výše zmiňovaný trend k umělecké stagnaci ve výrobě těchto typů náhrobků na Podbrdsku.

Teoretickou část výzkumu tvořilo především zhodnocení shromážděných devíti vzorníků železářských podniků, z nichž osm bylo v blízkém vztahu ke zkoumanému regionu. Jedná se o vzorníky z Hořovic, Holoubkova, Sedlce, Klabavy, vzorník společnosti „Ferrum“ a rokycanského podniku Železáren Františka Hirsche. Poslední devátý vzorník je z Plas, které podbrdskou produkci také ovlivnily, ale neleží v nejtěsnějším sousedství zkoumaného regionu. Většinu sortimentu nabízeného ve vzornících funerální litiny tvoří kříže. Ze studia vzorníků vyplývá, že existuje první skupina 92 typů, která je obsažena v nejstarším hořovickém vzorníku a opakuje se, byť s malými obměnami, v několika typech. Ve třech případech je zachováno také původní číslování převážné části typů, případně ve formě čísel v závorkách.

Druhá skupina není tak početná a má pouze osm typů, které jsou společné pro valdštejské sedlecké železářny, pro železářny společnosti „Ferrum“ a jeden typ vyráběly i železářny Františka Hirsche v Rokycanech a železářny v Klabavě. Není zde jasná návaznost v původu jako u předchozí skupiny. Některé z těchto typů však patřily mezi oblíbené.

Jedinou skupinu nehistorizujících typů uvádí vzorník společnosti „Ferrum“. Obsahuje secesní typy reflektující estetiku doby vzniku vzorníku, tedy období kolem roku 1915. Jedná se o jedinou významnou inovaci, kterou uvedené vzorníky obsahují. Ke vzniku inovace došlo pravděpodobně kvůli orientaci společnosti „Ferrum“ na oblast severní Moravy a Slezska. Poptávka se zde zřejmě lišila od poptávky na Podbrdsku.

Výsledky zkoumání vzorníků naznačují stejně jako výsledky z terénu uměleckou stagnaci, vzory se opakovaly v dlouhém časovém rozmezí zhruba sedmi desetiletí. Sériová výroba vycházela z poptávky prostých lidí a držela se hluboko do 20. století historizujících tendencí a umělecky v podstatě stagnovala. Ještě ve třicátých letech 20. století byla tato stagnace nahlížena jako škodlivá a funerální plastiky vzniknuvší v této době jako umělecky podřadné.

Po dalších více než sedmdesáti letech dochází k proměně postoje k těmto sériovým funerálním plastikám. Dnes jsou považovány za svědky minulosti, důkazy zručnosti a dobrého řemesla předků. Velká většina těchto plastik byla zdevastována v období komunismu, objevuje se proto důležitá potřeba tyto drobné památky chránit, mapovat je a zachytit jejich současný stav. K tomu to cíli slouží praktická část provedeného výzkumu. Teoretická má poskytnout materiál, o který se bude možno opřít při revitalizaci těchto památek.

**Počet znaků: 17095 slov, 118016 znaků**